

Sociologie pracovních trhů a odborů

BPV_SOPE Ekonomická sociologie

Struktura přednášky

- Perspektiva ekonomické sociologie
- Definice základních pojmů
- Role sociálního kontextu
- Ekonomika a politický konflikt

Perspektiva ekonomické sociologie vs. perspektiva ekonomie

- Organizace
- Sociální kontext
- Politický konflikt

- Vs.

- Individuální jednání orientované na užitek
- Kartel
- Kolektivní jednání (resp. jeho nemožnost)

Práce a ekonomický život

- Práce = vykovávání úkolů vyžadující úsilí s cílem výroby zboží nebo služeb k uspokojení lidských potřeb
- Moderní společnost – průmyslová výroba
- Formální vs. neformální ekonomika (finanční transakce bez dohledu státu, DIY, dobrovolnictví)
- Dělbba práce – specializace jednotlivých pracovních činností – růst vzájemné ekonomické závislosti

(Ne-)zaměstnanost

- Proměna struktury zaměstnanosti od počátku 20. století (dominance manuální práce – zvyšující se důležitost nemanuální práce)
- Příčiny – mechanizace + přesun manuálních činností do jiných zemí
- Sociální a politické aspekty nezaměstnanosti
- Příčiny růstu nezaměstnanosti: mezinárodní konkurence, krize a recese, nové technologie, větší počet práce schopného obyvatelstva

Definice pojmů

- **Trh práce** – domácnosti/jedinci pronajímají firmám práci jako výrobní faktor, a to typicky za peníze, a to v podmínkách poptávky po práci a její nabídky (nedokonalý trh – různorodost, nepružnost, atd.) **VS.** nejde o tržní situaci ale o sociální síť osobních vztahů, které determinují transakce na trhu práce a určují chování účastníků trhu: snaha o zvyšování užitku se odehrává v kontextu sociálních vztahů a pravidel spíše sociálních než ekonomických (získávání informací, důvěra, reciprocita)
- **Sociální dialog** - tržní ekonomika a pluralitní demokracie nutně vedou k vytváření společenských skupin, jejichž zájmy a očekávání se liší, přinejmenším v krátkodobém horizontu. Tyto zájmové rozpory je třeba řešit ve veřejném zájmu demokraticky, smírně a bez narušení základních společenských funkcí a hodnot.
- **Korporativismus** - systém reprezentace zájmů, ve kterém základní složky jsou organizovány do limitovaného počtu organizací s povinným členstvím, nekompetitivních, hierarchicky uspořádaných, funkčně diferencovaných

Role kontextu: institucionální ekonomie

- Důraz na inter-disciplinárnost
- Role institucí v moderní ekonomice
- Nejde pouze o ekonomické jevy uvnitř konkrétního rámce, ale právě o tento rámec – ten totiž z velké části determinuje, co se děje uvnitř něj
- Tento rámec tvoří jak formální, tak neformální instituce
- Příklad: problém vlastnictví společných zdrojů se dá „řešit“ různě v různých institucionálních nastaveních (E. Ostrom) – jak bez vládní regulace, tak i bez privatizace

V jediný kapitalismus věřiti budeš? (Hall, Soskice)

- **Ekonomiky liberálně-tržní (liberal market economies, LME)** (e.g., U.S., U.K., Canada, Australia, New Zealand, Ireland)
- **Ekonomiky koordinačně-tržní (coordinated market economies, CME)** (e.g. Germany, Japan, Sweden, Austria).
- **Hybridy** (mediterranean countries)

5 oblastí, v rámci kterých podniky volí svoje strategie:

- 1. mzdy a produktivita práce
- 2. vzdělávání zaměstnanců
- 3. korporátní řízení
- 4. vztahy s dalšími podniky
- 5. vztahy se zaměstnanci při řízení podniku

Typy kapitalismu (Hall, Soskice)

Criteria	LME	CME
<i>Mechanism</i>	Competitive market arrangements	Non-market relations
<i>Equilibrium</i>	Demand/supply and Hierarchy	Strategic interaction among firms and other actors
<i>Inter-firm relations</i>	Competitive	Collaborative
<i>Mode of Production</i>	Direct product competition	Differentiated, niche production
<i>Legal system</i>	Complete and formal contracting	Incomplete and informal contracting
<i>Institutions' function</i>	Competitiveness Freer movement of inputs	Monitoring Sanctioning of defectors
<i>Employment</i>	Full-time, General skill	Shorter hours, Specific skill
<i>Wage bargain</i>	Firm level	Industry level
<i>Training and Education</i>	Formal education from high schools and colleges	Apprenticeship imparting industry-specific skills
<i>Unionization Rate</i>	Low	High
<i>Income Distribution</i>	Unequal (high Gini)	Equal (low Gini)
<i>Innovation</i>	Radical	Incremental
<i>Comparative Advantage</i>	High-tech and service	Manufacturing
<i>Policies</i>	Deregulation, anti-trust, tax-break	Encourages information sharing and collaboration of firms

Typy kapitalismu a odporu proti němu: ČR

	1997-1998	2000	2008-2009
Frequency of protest (annual average)	52	100	95.5
Attendance per event	8491	456	3562
Most frequent issues raised (except for general issues of economy and social policy)	Industrial policies, consumer protection, agriculture	State institutions and the quality of democracy, industrial policies, cultural policies	Cultural policies, state institutions and the quality of democracy, socio-economic rights of minor social groups
Organizers	Trade unions/employees, environmental NGOs, students and youth organizations, communist party, agrarian organizations	Radical left organizations, trade unions/employees, organizations advocating the rights of minor social groups, environmental NGOs, local inhabitants	Trade unions/employees, organizations advocating the rights of minor social groups, cultural organizations, local inhabitants
Action repertoire	Demonstrations, petitions, performance, strike	Demonstrations, petitions, direct action, performance	Demonstration, petition, strike, performance, direct action
Targets	National institutions, firms	National and international institutions, firms	National and subnational institutions
Framing	Economic effectiveness and needs, socio-economic rights, law and order	Economic effectiveness and needs, socio-economic rights, social/political diversity	Socio-economic rights, economic effectiveness and needs, social inclusiveness
Cooperation	Fragmented among several cohesive large coalitions, key brokers: moderate vs. radical left organizations	Dispersed, loosely connected small coalitions, key brokers: radical left organizations	Concentric and highly centralized, key brokers: moderate left, NSM organizations and radical left

Role kontextu: Analýza „trhu práce“

- **Ekonomie**

- Metodologický individualismus
- Mechanismus přirozené selekce (sub-optimální uspořádání netrvají dlouho protože jsou příležitostmi pro zisk těch, kteří přijdou s lepším řešením)

- **Sociologie**

- Zdůraznění „zakořeněnosti“ konkrétního trhu práce v sítích sociálních interakcí a demografických omezeních
- Kritika přehánění metodologického individualismu
- Kritika funkcionalismu: „neefektivní uspořádání nevyhoví testu trhu a proto přirozeně zaniknou“
- Kritika schopnosti ekonomů propojit ekonomické motivy s neekonomickými (uznání, status, moc...)

Příklad generační reprodukce pozic na trhu práce

- Předpoklad meritokracie – lidé dosahují to, na co mají schopnosti
- Proč ale statisticky děti z dělnických rodin častěji nachází zaměstnání v dělnických profesích?
- Studie Willise (1971) a Batesové (1998)
- Role kultury a hodnot ovlivňující životní volby: „kontra-kulturní“ chování (představy o roli pohlaví, statusu, etnicitě)
- Omezení trhu práce, nízké kvalifikace (reprodukce vzdělanostních nerovností), role hodnot, omezený horizont pro výběr – nízká sociální mobilita

Práce a politický konflikt

- Před-moderní formy vzdoru
- 18. století – postupný vzestup dělnického hnutí
- Represivní opatření vs. normalizace odborové činnosti – všeobecný nárůst odborového členství
- Nejasná souvislost mezi odbory a stávkami před první světovou válkou (USA, VB)
- Právo na stávku – obhajoba ekonomických zájmů dělníků
- Pokles odborové organizovanosti (nezaměstnanost, flexibilní výroba, neoliberální doktrína)

Typy odborů

TABLE 3. Types of Trade Unions, Labor Markets, Employment Relations, and Political Action

	<i>Skills</i>	<i>Union Structure</i>	<i>Work Organization</i>	<i>Labor Market</i>	<i>Employment</i>	<i>Union Security</i>	<i>Political Action</i>
Craft union	Skilled, transportable, union-controlled	Particularistic, fragmented by trade	Job control	External, occupational	Job by job	Preentry closed shop	Voluntarism, "free collective bargaining"
General union	Unskilled	Incompletely encompassing	Bureaucracy job control and seniority	Mainly external, general	At will	Postentry closed shop	Limited, due to voluntaristic tradition
Industrial union	All skills partly workplace-specific, contested control	Encompassing, "class-based"	Bureaucracy, negotiated flexibility	External-occupational and internal	Protected	Legal and political institutionalization	Political and industrial action in different combinations, tripartism
Enterprise union	All skills workplace-specific, employer-controlled	"Enterprise community"	Bureaucracy, autonomous working groups	Internal	Lifetime	"Enterprise community"	Nonpolitical

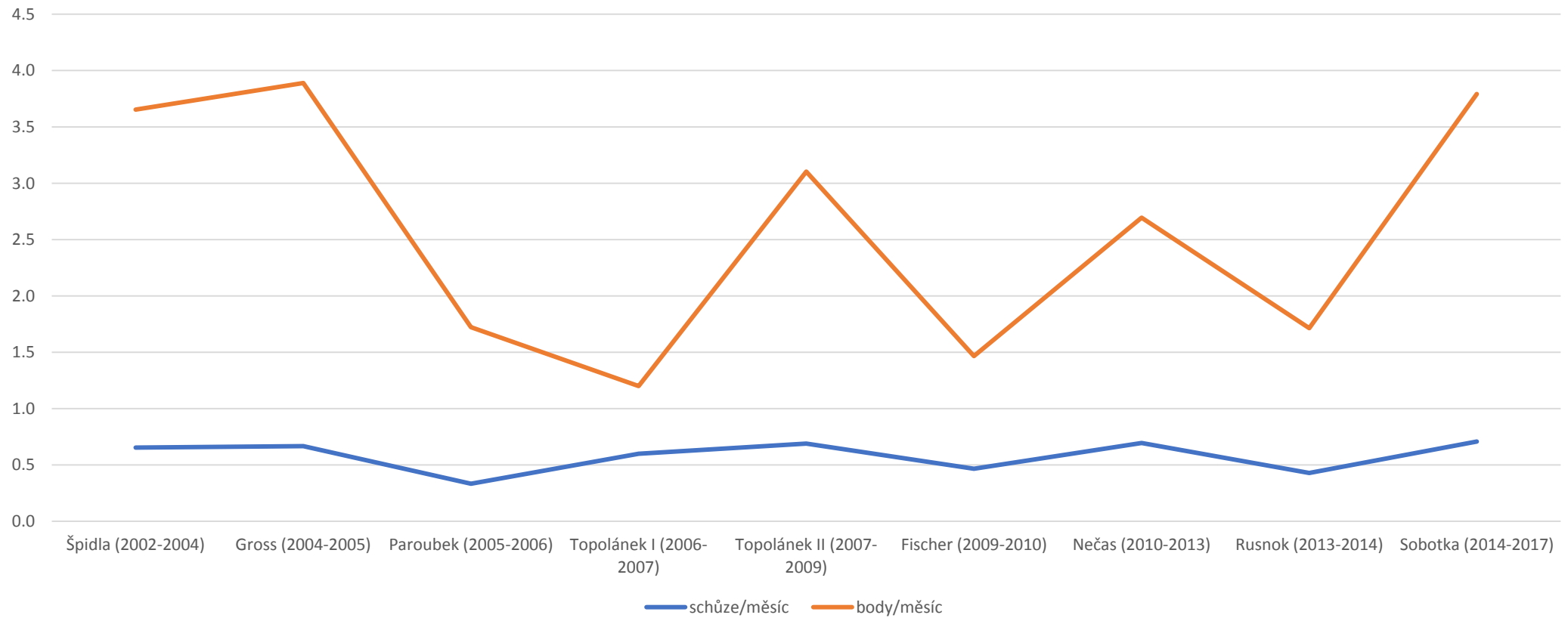
Tripartita

- Vláda se v r. 1990 ve spolupráci s odbory a vznikajícími podnikatelskými a zaměstnavatelskými svazy rozhodla vytvořit na národní úrovni trojstrannou dohodovací instituci v podobě tripartity, Radu hospodářské a sociální dohody (dále RHSD)
- <https://www.vlada.cz/cz/ppov/tripartita/tripartita-139224/>
- V RHSD působí tři partneři: stát představovaný vládou, zaměstnavatelé reprezentovaní Svazem průmyslu a dopravy ČR a Konfederací podnikatelských a zaměstnavatelských svazů a zaměstnanci reprezentovaní odbory; ne však všemi, ale pouze nejsilnější odborovou centrálou - Českomoravskou komorou odborových svazů (ČMKOS) a Konfederací umění a kultury (KUK), která byla v roce 2000 vzhledem ke kritériím reprezentativnosti nahrazena Asociací samostatných odborů (ASO).

Fungování tripartity v ČR

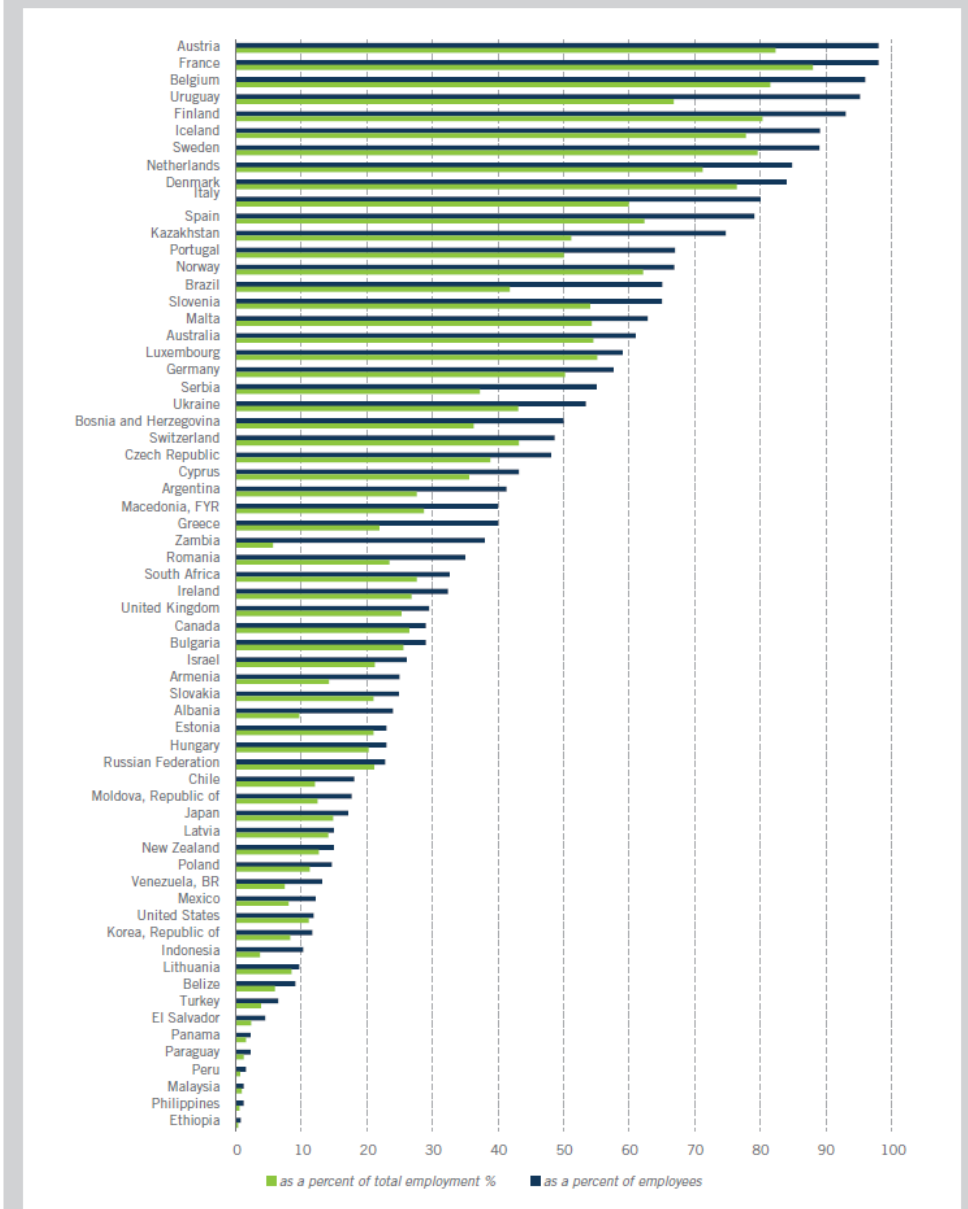
	Špidla (2002- 2004)	Gross (2004- 2005)	Paroubek (2005-2006)	Topolánek I (2006-2007)	Topolánek II (2007-2009)	Fischer (2009-2010)	Nečas (2010-2013)	Rusnok (2013-2014)	Sobotka (2014-2017)
Funkční období vlády v měsících	26	9	18	5	29	15	36	7	48
Počet plenárních schůzí	17	6	6	3	20	7	25	3	34
Počet projednaných bodů	95	35	31	6	90	22	97	12	182
Průměrný počet bodů na 1 schůzi	5,6	5,8	5,1	2	4,5	3,1	3,9	4	5,4
schůze/měsíc	0,7	0,7	0,3	0,6	0,7	0,5	0,7	0,4	0,7
body/měsíc	3,7	3,9	1,7	1,2	3,1	1,5	2,7	1,7	3,8

Fungování tripartity v ČR

Odborová organizovanost ve světě

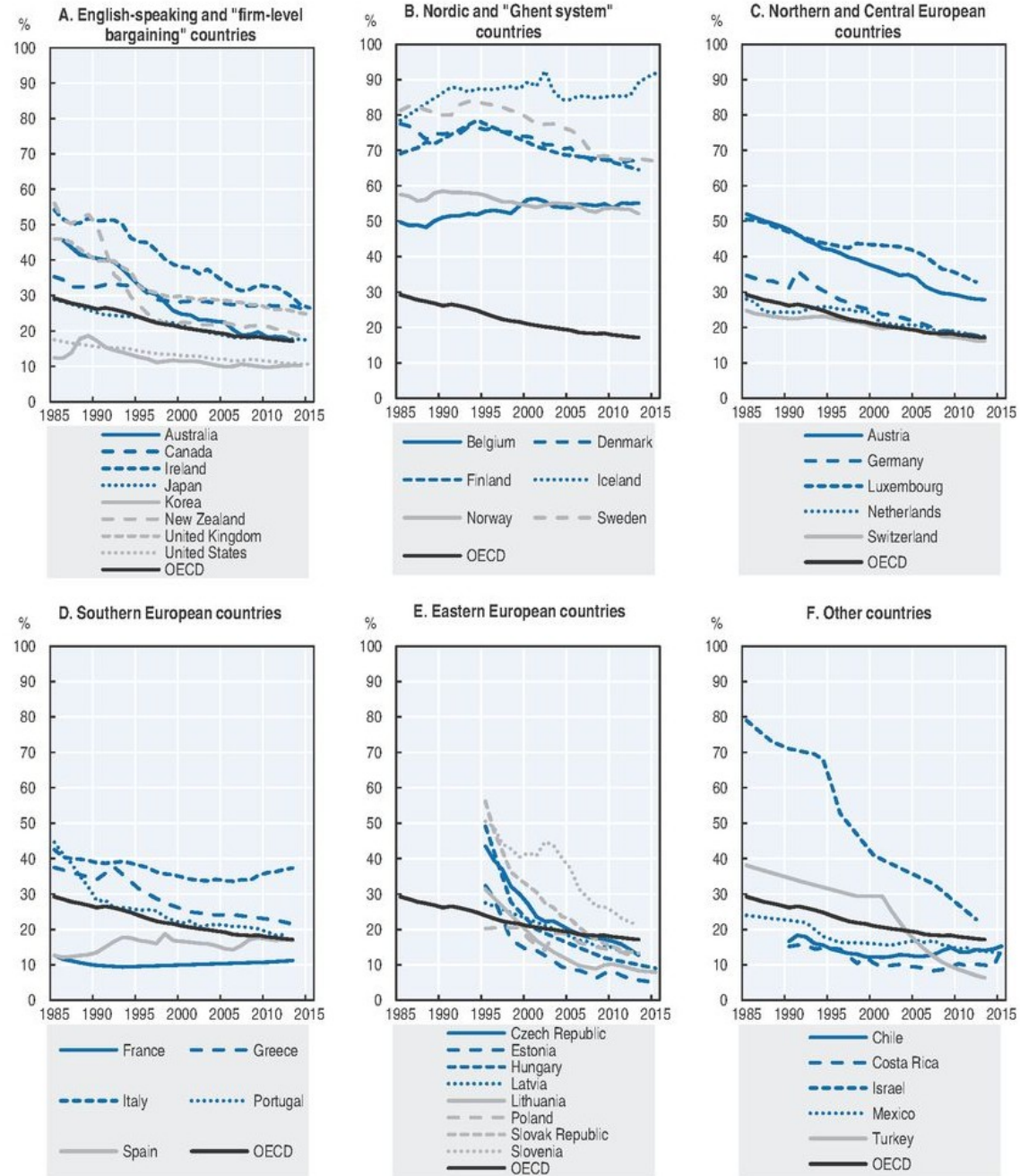
Figure 1: Bargaining coverage rates, as a proportion of employees and total employment, 2013 or latest

In a few countries, the United States, Canada, the UK and for recent years also Estonia and Finland, household or labour force surveys contain a question about bargaining coverage; for most countries, however, we rely on administrative data, and estimates, provided by labour ministries, employers' organisations, trade unions or joint councils. In Germany, coverage data are derived from the annual establishment survey. Differences in data collective methods, in sampling, treatment of the public sector, and registration practices, may impair comparability. Sources for the data are available at www.ilo.org/ilostat (IRData).

Figure 4.2. Trends in union density

Percentage of employees,^a 1985-2015

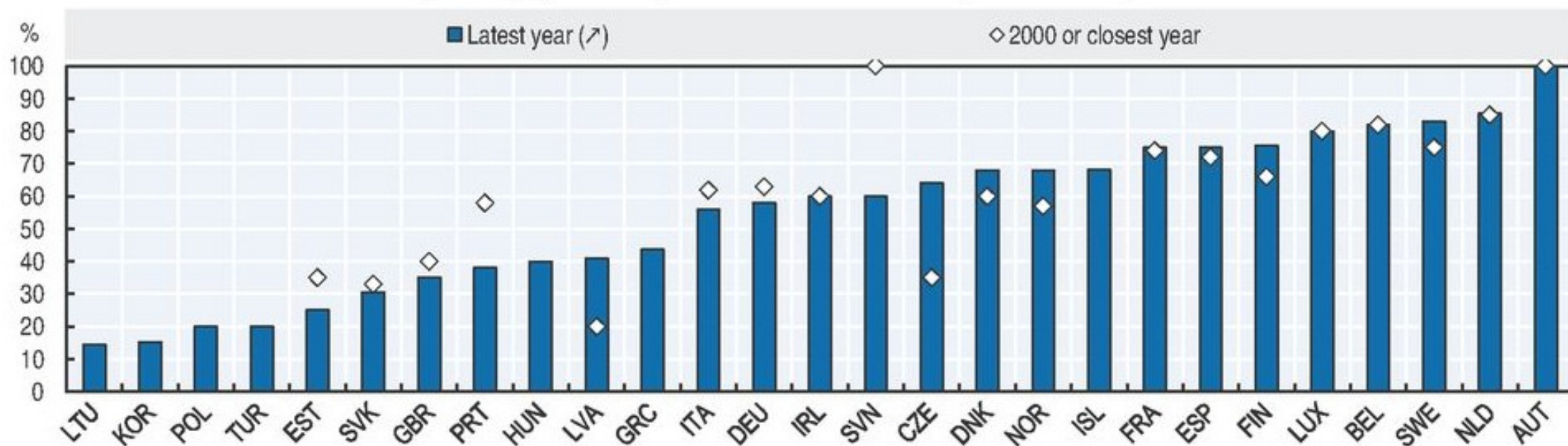

Organizovanost zaměstnavatelů

Figure 4.4. **Employer organisation density**

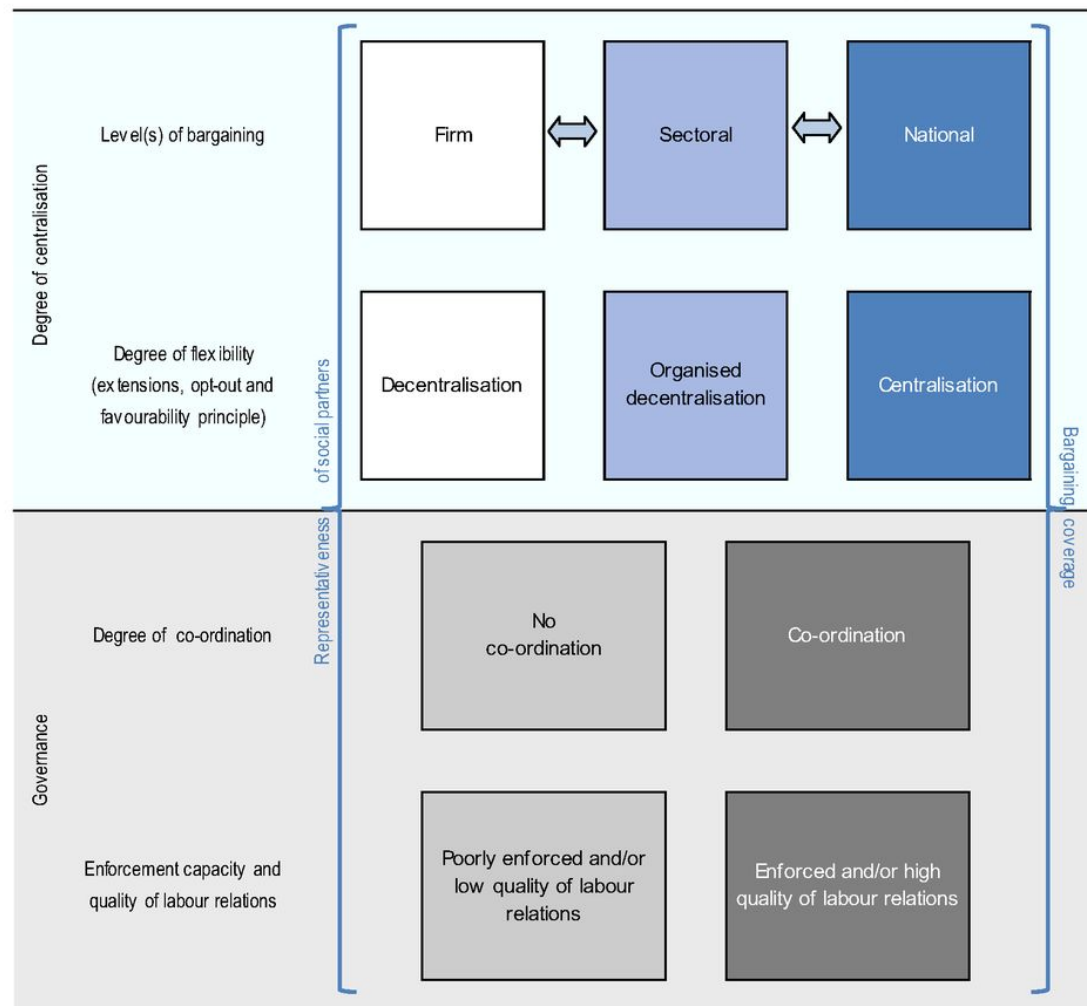
A. Employer organisation density by country

Percentage of employees in the private sector, 2000 or closest year^a and latest year available^b

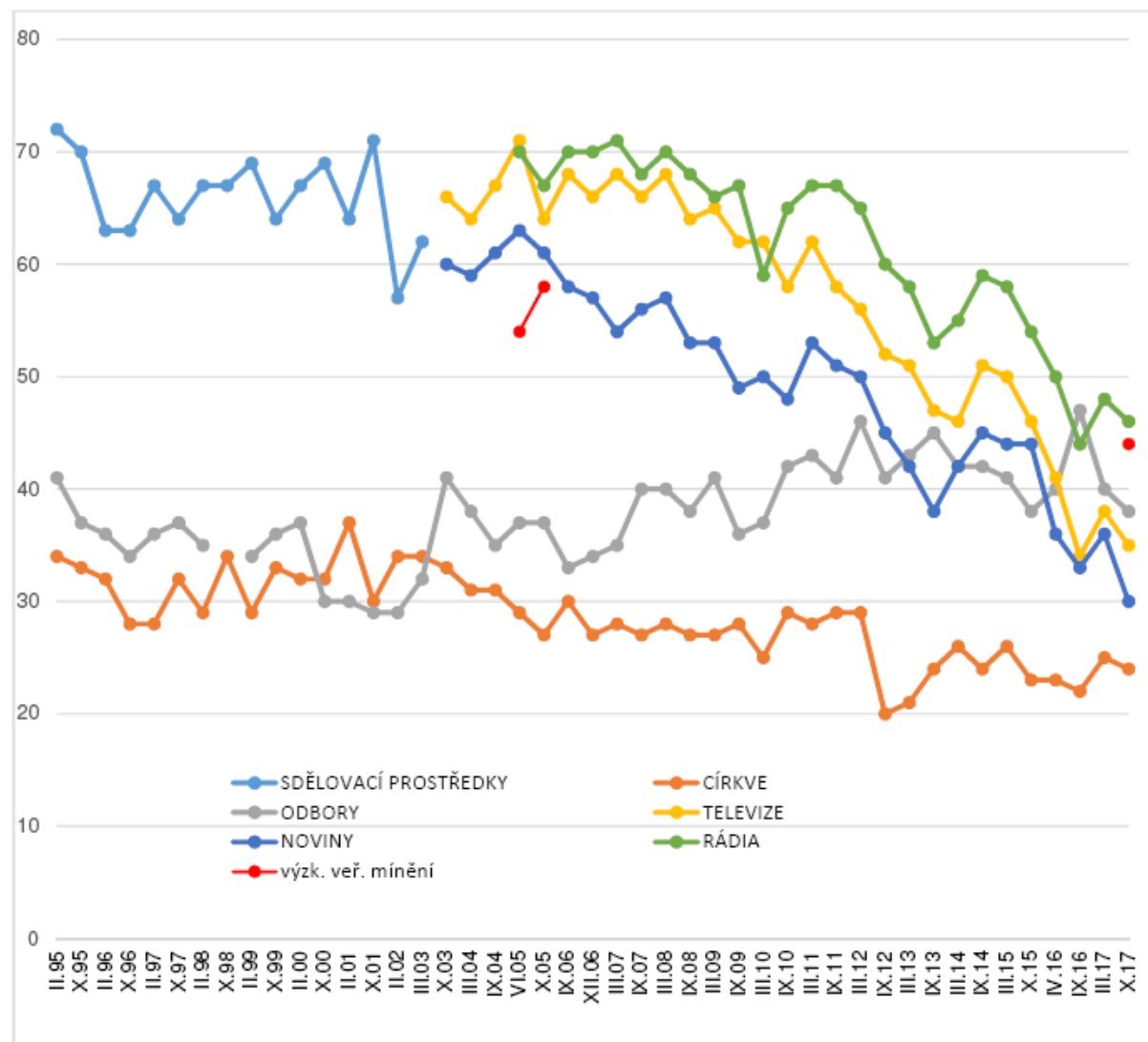
Mody kolektivního vyjednávání

Figure 4.1. The main building blocks of collective bargaining

Na čem závisí úspěch odborů?

Graf 2: Vývoj důvěry médiím, odborům, církvím (v %)

Pozn.: Údaje v grafu představují součet odpovědí "rozhodně důvěřuji" a "spíše důvěřuji" vyjádřený v procentech.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i., Naše společnost.

Kdy se stávkuje úspěšně?

Předseda vlády	Největší vládní strana	Forma protestu	Místo	Termín	Počet účastníků	Fungování tripartity	Přítomnost spojenců	Úspěch s požadavky
Klaus I	ODS	demonstrace	Praha	22.3.1994	50 000	NE	NE	NE
		generální stávka	Celá ČR	21.12.1994	1 450 000	ANO	NE	*
		mítink	Praha	25.3.1995	90 000	NE	NE	NE
		demonstrace učit.	Brno	29.6.1995	5 000	ANO	NE	částečný
Klaus II (menš.)	ODS	stávka želez.	Celá ČR	4.-8.2.1997	nezjištěno	ANO	NE	částečný
		demonstrace učit.	Praha	12.4.1997	7 000 - 14 000	ANO	NE	NE
		demonstrace	Praha	8.11.1997	60 000 - 120 000	ANO	ANO	částečný
Tošovský	poloúřed.	stávka st. zam.	Celá ČR	8.6.1998	470 000	ANO	NE	NE
Zeman (menš.)	ČSSD	demonstrace	Praha	21.12.1999	1 000	ANO	ANO	částečný
Špidla	ČSSD	demonstrace	Ostrava	22.5.2003	10 000	ANO	NE	NE
		demonstrace	Praha	23.6.2003	2 000 - 5 000	ANO	NE	NE
		stávka učit.	Celá ČR	1.9.2003	70 000	částečně	NE	NE
		demonstrace	Praha	13.9.2003	15 000 - 20 000	ANO	NE	NE
		stávka st. zam.	Celá ČR	21.4.2004	200 000	ANO	NE	NE
Paroubek	ČSSD	demonstrace	Praha	26.11.2005	25 000 - 30 000	ANO	ANO	ANO
Topolánek I+II	ODS	demonstrace	Praha	23.6.2007	35 000	částečně	NE	NE
		stávka učit.	Celá ČR	4.12.2007	130 000	částečně	NE	NE
		stávka učit.	Celá ČR	9.6.2008	130 000	částečně	NE	NE
		stávka	Celá ČR	24.6.2008	985 000	částečně	NE	NE

*Nelze určit, jednalo se o akci svolanou preventivně z obavy, že bude přístup ČMKOS do polit. procesu uzavřen a že vláda nebude ochotná přijmout její požadavky

Zdroje

- Streeck, W.: The Sociology of Labor Markets and Trade Unions, pp. 254-283 in N. Smelser a R. Swedberg (eds.) The Handbook of Economic Sociology. Princeton: Princeton University Press.
- Kroupa, A., Hála, J., Vašková, R., Mansfeldová, Z., Šimoník, P.. 2004. Odbory, zaměstnavatelé, sociální partneři – odborová organizovanost v ČR a hlavní faktory jejího vývoje. Praha: VÚPSV.
- <https://economicsociology.org/>
- <http://econsoc.mpifg.de/>